

KUNSKAPANDE "MINGA" OCH TILLVÄXTCIRKLAR
Den moderna folkbildningen

Reflektioner utifrån ett abonnemangsmöte i Degerfors 14.4.2002

Av Bengt-Åke Wennberg och Monica Hane,

© Samarbetsdynamik AB, 020519
Ölsdalen 134, telefon 0586-726121
693 91 Degerfors

webbsida. www.samarbetsdynamik.se

KUNSKAPANDE ”MINGA” OCH TILLVÄXTCIRKLAR

Den moderna folkbildningen

Reflektioner utifrån ett abonnemangsmöte i Degerfors 14.4.2002

"Minga" är en arbetssed på ön Chiloé i Chile. När någon kallar till en "Minga" vill man ha stöd från sina grannar och bekanta för att röja i skogen, så, skörda, flytta eller bygga ett hus. Man betalar tjänsten med mat, dryck och fester och man är skyldig att ställa upp när någon annan behöver stöd.

Samtalstemat var inspirerat av ett projekt Minga Ciudadana – ett regionalt center för att främja volontärverksamhet – skapat och lett av Carlos Zanzi i Bío Bío-regionen i Chile. Vi föreslår här kunskapande Mingas – eller tillväxtcirkel – där man kallar till möten för att i en direkt demokratisk anda utforska något man själv och andra behöver bygga kunskap kring.

Om abonnentmöten

Det är förunderligt med samtal. Vi förbereder oss och lägger fram ett tema. Samtalet tar emellertid alltid en oväntad vändning. När vi sedan reflekterar över vad som har sagts finner vi att tankarna efteråt inte alltid kretsar kring vad samtalet egentligen handlade om utan om något annat – sådant vi glömt eller som vi inte fattat att vi istället borde ha tagit upp och förberett. Så växer vi genom samtalet själva förbi det tema vi valt. Våra resonemang kommer in i andra banor som i sin tur får forma nästa samtal. Så var det efter detta fantastiska abonnemangsmöte i Degerfors som förde oss vidare på frågan om tillväxtcirkel – ett tema som vi sedan länge haft på dagordningen. Här redovisar vi några av våra tankar, både de som låg till grund för mötet men också de som växte fram efteråt.

Ett resonemang om tillväxt

Modern ekonomisk teori anser att ekonomiska processer formas av mänskliga tillgångar – naturresurser, ekonomisk förmåga, kunskapsförmåga och social förmåga - samspelar,

omvandlas och övergår i varandra. Förmågan att omvandla det ena till det andra, och förutsättningarna för att tillgångarna skall kunna utnyttjas och distribueras väl, förändras över tiden. Det sker spontana förändringar i miljön men människan deltar också själv aktivt att påverka förutsättningarna genom sina egna uppfinningar, sina upptäckter och sin kulturella utveckling. Hur omvandlingen mellan olika slag av tillgångar sker är sällan synligt för de människor som lever i den tid det är fråga om. Det är trots detta sådana processer som i grunden styr välståndsutvecklingen och som återspeglas i de ekonomiska modeller och teorier som presenteras.

En möjlighet att i efterhand få grepp på dessa omvandlingar är att studera och beskriva de olika ekonomiska resonemang och föreställningar som existerat under olika tidsperioder. Det är därvid viktigt att observera att ekonomiska resonemang är både preskriptiva och deskriptiva. Å ena sidan så föreskriver de hur penningräkningen skall/bör utföras. Å andra sidan används de också för att förstå och förklara hur det blir som det blir när pengar används som de gör. Det är acceptansen av de ekonomiska modellerna och de föreskrifter som ingår i dessa som skapar den stabilitet i det sociala utbytet som behövs för att välstånd skall kunna uppstå.

Vad som används som medel för ekonomiska transaktioner, och de regler man skapar för hur dessa transaktioner skall genomföras, är mänskliga påhitt. De ekonomiska teorierna och modellerna är i denna mening politiska eftersom de styrs av mänskliga överenskommelser och inte av naturlagar. I princip skulle de kunna se ut hur som helst. Man har exempelvis använt sig av en mängd olika värdeått som snäckor, kreatur, tulpanlökar, metaller och papperslappar. I dag är det blipparna på en datorskärm eller de lagrade digitala numren på en hårddisk som bestämmer hur mycket och vad man äger. Ekonomiska resonemang fungerar därför att man tror på dem och för att de följs av alla andra. Skälen till detta är att de är byggda på tradition och att de under processens gång har stadfästas i någon form av politisk process. Hela systemet bygger på tillit. När tilliten rubbas faller systemet samman.

Även om ekonomiska resonemang och värdesystem är påhitt så kan de inte vara godtyckliga. Marx var en av de första att konstatera att de ekonomiska föreställningar som växer fram inte bara är lösa tankekonstruktioner utan att de också är knutna till faktiska realiteter i omvärlden. Ekonomiska resonemang måste vara i överensstämmelse med vad man i den givna tidsåldern anser sig veta om människans natur och förutsättningar och den teknik som finns tillgänglig. Det faktiska välståndet, kunskaperna och kulturen sätter således begränsningar för vad som är politiskt möjligt att föra fram när det gäller hur ekonomin skall ordnas. Vissa resonemang är realistiska och möjliga att anamma - andra är orealistiska och icke fungerande. Ekonomiska

transaktioner och utbyten är huvudsakligen horisontella vilket gör att de bara i begränsad mån kan bestämmas och påtryckas människor vertikalt. Makt är inte alltid tillräckligt. Problemet för makten är att avgöra vilka regler och modeller som kan fungera och vilka som inte kan det. Detta uppdagas först när de tillämpas.

De ekonomiska resonemang och föreställningar som existerar i en viss tidsålder är både möjliggörande och begränsande för de människor som styrs av dem. Möjliggörande därför att vissa åtgärder och handlingsmönster blir legitimerade och därigenom accepterade av de andra genom dem. Följer man dessa normer, och ansluter sig till resonemangen, blir man således accepterad av och integrerad i samhällslivet och "marknaden" och ges möjlighet att dra nytta av den stabilitet som skapas av de ekonomiska föreställningar och regler som gäller.

Modellerna är också begränsande därför att vissa handlingsmönster, som skulle kunna uppstå, inte är tänkbara eller kommer att uppfattas som olagliga, onormala och olämpliga. Vissa möjligheter som faktiskt finns kommer därför inte att utnyttjas. Vissa personer och grupper kommer då inte att få del av ett välstånd som vore möjligt trots att de egentligen har samma rätt till detta som alla andra och trots att de med sina insatser också bidrar till det gemensamma välståndet.

Paradoxalt nog så skapas ekonomiska realiteter, exempelvis skillnader mellan fattiga och rika regioner, därför inte alltid av skillnaderna i faktiska förhållanden. Det kan finnas möjligheter som blockeras av det ekonomiska systemets modeller. Det kan finnas begränsningar som skyddar de rika och missgynnar de fattiga och som ökar klyftorna istället för att överbrygga dem. Ekonomin förändras därför inte bara genom faktiska och fysiska förändringar utan också genom samtal och överenskommelser. Det är här som vårt samtalstema "Minga" kommer in.

I princip har den ekonomiska begreppsbildningen i de moderna västerländska samhällena vuxit fram som en följd av samtal som förts i god demokratisk ordning. Denna utveckling har emellertid under senare tid brutits. Så som de ekonomiska teorierna numera utvecklas och tillämpats har allt fler människor marginaliserats och kommit vid sidan av sådana överväganden och diskussioner. Detta märks inte minst i den regionala utveckling som sker där klyftorna mellan de rika och de fattiga regionerna bara ökar.

Denna ökade klyfta mellan fattiga och rika medför förstås stora sociala nackdelar när det gäller folkförflyttningar, invandring och segregering. Klyftan bidrar till behovet att skydda sitt eget välstånd på bekostnad av de andras. De politiska frågor som döljer sig under sådana överväganden blir osynliggjorda när de kläds i ekonomiska termer. Därmed flyttas

ekonomiska resonemang bort från den vardagliga sfären och överlämnats till beslutsfattare, politiska makthavare och ”marknadens aktörer”. Då försvagas också de demokratiska institutionerna. Det är en sådan förskjutning av ekonomiska resonemang från faktiska realiteter mot allt mer abstrakta och för oss väljare främmande principer och regler som gör att den representativa demokratin inte längre uppfattas som representativ. Det är i denna politiska miljö som frågan om tillväxtcirkel blir viktig och intressant.

Hur få välståndet åter?

Ekonomiska guldåldrar verkar sammanfalla med tillfällena då förhållanden i världen förändrats så kraftigt att man radikalt tvingats omvärdera de ekonomiska föreställningarna. Tanken att man gradvis skulle kunna anpassa det ekonomiska systemet till de förändringar som sker tycks vid dessa tillfällen inte hålla streck. Den ekonomiska utvecklingen stagnerar eller tar skutt. Dessa språngvisa förändringar verkar sammanfalla med uppkomsten av sociala kriser.

Sådana kriser kan avläsas i ekonomin. De uppstår när fattigdomen brett ut sig och det skapats stora och oacceptabla klyftor mellan de som redan har vad de behöver och de som inte har det. En sådan kris växte exempelvis fram under trettioalet. Den engelske ekonomen Keynes hävdade då att tillämpningen av de ekonomiska teorier som då fanns medförde att den ekonomiska förmågan blev alltför ojämnt fördelad. Så som modellerna tillämpades kunde han se att klyftan bara skulle öka. De rika skulle bli allt färre men skulle komma att leva i överflöd utan att kunna göra av med mer pengar.

Att de rika blev rikare medförde inte att ekonomin utvecklades. Deras pengar hamnade på kistbotten. De kunde inte investeras på ett sunt sätt. De användes istället för spekulation. De förmögna spelade bingolotto med varandra med välfärden som insats. De fattiga levde i armod och kunde inte köpa något av vad de behövde eftersom de inte hade några pengar. Den ekonomiska aktiviteten utarmades och pengarnas värde minskade. Keynes svar på detta problem var att staten måste gå in och se till att balansen återställdes. Så uppstod fördelningspolitiken.

Nu var det inte fördelningsprincipen som var svaret på frågan. Poängen med Keynes resonemang var att den onda cirkeln kunde brytas när det var möjligt att vidtaga sådana åtgärder att de fattigas ekonomiska förmåga ökade utan att detta i grunden förändrade de rikas konsumtionsförmåga – om de inte förlorade sina pengar på spekulation förstås. De åtgärder

som vidtogs var möjliga på grund av de nya potentialer som då skapades av den industriella utvecklingen. Detta tycks vara en generell princip.

Samhället förändras. Dessa förändringar kan vara kunskapsmässiga, tekniska eller sociala. Därmed skapas nya tillgångar som man tidigare inte tänkt sig eller känt till. Tillväxt uppstår när dessa nya förhållanden och förutsättningar gör det möjligt att öka de fattigas ekonomiska förmåga och när de ekonomiska teorierna och modellerna anpassas så att de legitimerar åtgärder som gör att de fattiga, och inte bara de redan rika, kan dra nytta av dessa nya förhållanden. Då växer marknaden och därmed också pengarnas värde.

Sven Rydenfelt, professor i nationalekonomi, har exempelvis pekat på tre sådana revolutioner där en ny kombination av ekonomisk, kunskapsmässig och social förmåga lett till tillväxt och välstånd - den industriella revolutionen 1781-1833, den amerikanska revolutionen 1820-1970 och den svenska revolutionen 1864-1964. Den utarmning som sker av svenska regioner och den nedläggningsvåg av industriella arbetsplatser som nu pågår tyder på att vi återigen, på samma sätt som vid sekelskiftet, står inför uppgiften att omformulera våra ekonomiska teorier och resonemang.

Den neoklassiska ekonomiska teorin

En genomgång av de resonemang och analyser som i dag bestämmer och reglerar de ekonomiska aktiviteterna visar att de domineras av vad som på ekonomspråk kallas den neoklassiska ekonomiska tankefiguren. Det har funnits några få uppstickare men det tycks vara de neoklassiska modellerna som hittills vunnit genklang i breda lager. Det är inte ekonomer som främst styr dessa samtal, även om de förstås är tongivande aktörer. De neoklassiska modellerna vidmakthålls genom de många små vardagliga samtalen och besluten. Vår offentliga diskurs präglas av denna tankefigur. Det är därför som den är så seglivad.

Tankefiguren kallas klassisk därför att den bygger på teorier om det ekonomiska handlande som växte fram under 1700-talet guldålder. Förstavelsen "neo-" har tillkommit därför att dessa teorier och modeller med tiden gradvis har reformerats för att först passa industrisamhället, sedan tjänstesamhället och slutligen handeln med värdepapper dvs. kapitalmarknaden. Den gradvisa reformeringen gör att modellerna fortfarande fungerar trots att de grundläggande förutsättningarna för länge sedan slutat att gälla.

Man kan likna ekonomiska bedömningar med en förmåga att navigera. Innan Kopernikus presenterade sina beräkningar av planeternas och solens rörelser 1543 trodde man på Ptolemaios världsbild som påstod att jorden var centrum och alla himlasfärerna cirklade kring denna. Denna modell som skapades på 200-talet låg till grund för såväl navigation som religion. Kopernikus konstaterade emellertid att modellen ledde fram till orimligt komplicerade ekvationer och beräkningar. Eftersom Gud önskade harmoni kunde han inte föreställa sig att Gud skapat en sådan komplicerad värld. Han gjorde då tankeexperimentet att solen istället var planetsystemets centrum. Då blev beräkningarna enklare.

Kopernikus hade problem med harmonin – inte med navigering. Problemet som Galilei 1632 konfronterades med var emellertid praktiskt. Han fann att de nya upptäckter som gjordes inte kunde inordnas i den gamla modellen. För honom blev modellen inte längre ett tankeexperiment utan något som aktivt måste tillämpas. Den gamla modellen dög för den gamla tidens forskning och navigation men inte för framtidens. Här kom brytpunkten.

Vi lever just nu i en liknande situation på det ekonomiska området. De gamla modellerna duger förstås. De verkar emellertid sakna kraft att fånga upp och dra nytta av de nya kunskaper, förhållanden och faktorer som nu växer fram. Ett viktigt skäl till detta är att de neoklassiska ekonomiska teorierna aldrig räknat med sådana faktorer. De skapades under samhällsförhållanden som sedan länge förändrats och försvunnit. Den bygger på antaganden och föreställningar om människan och hennes sociala förhållanden som under det gångna århundradet kraftigt behövt revideras. Procedurer och resonemang vidmakthålls av tradition och vana och för att man inordnat livet och samhällets institutioner efter dem. Man tror egentligen inte längre att de leder fram till ökad välfärd och effektivitet eller till kloka och välgrundade politiska handlingar och beslut.

Denna stabilitet är nu, liksom den var före de aktuella guldåldrarna, hotad. De allvarliga motsägelser som resonemangen leder fram till kan inte accepteras. Allt fler inser att de resonemang som förs istället bidrar till att välfärden hotas och klyftorna mellan de rika och fattiga växer. Känslan av att det finns potentialer som inte tas till vara och att det i onödan slösas med resurser samtidigt som många lider ekonomisk nöd bekräftas av många forskare.

Regional obalans och behovet av nytänkande

Två tydliga exempel på hur de ekonomiska teorierna misslyckats att hantera vår tid obalanser är småföretagspolitiken och regionalpolitiken. I studie efter studie visar forskare inom dessa områden på hur de antaganden politiker och beslutsfattare gör i sitt analysmaterial inte håller streck. De pengar som satsas på offentlig verksamhet och på olika projekt i det privata näringslivet rinner ut i sanden i meningen att de inte leder framåt och heller inte påverkar den negativa utveckling som man vill motverka. Den utveckling, dvs. tillväxt, man hoppas på infinner sig inte.

Göran Brulin vid Arbetslivsinstitutet pekar i sin bok Faktor X på fem områden där det verkar som om de neoklassiska modellerna inte håller streck:

- Utvecklingen bestäms sällan av ekonomiskt rationella överväganden, tex. att det är möjligt att i förväg avgöra vad som är ”bra” affärsidéer. Goda affärer tycks uppstå när helt oförutserbara och slumpässigt uppkommande händelser utnyttjats skickligt. Detta gör det ineffektivt med olika former av utvärdering av affärsidéer.
- Framgångsrika företag verkar inte kunna agera på egen hand även om de är globala. De tycks vara starkt beroende av en god lokal förankring. Globalisering blir därmed en paradox. Global ekonomi kräver en stark lokal ekonomi. En god lokal utveckling tycks vara en följd av osynliga horisontella sociala processer på ett sätt som inte kan förklaras med neoklassisk teori. Det är dessa processer som leder fram till det önskvärda samspelet mellan ekonomisk förmåga, kunskapsförmåga och bekantskap, kommunikation, tillit och pålitlighet. Det är också dessa processer som är grunden för framgången – inte de ekonomiska faktorer som man oftast använder för att förklara framgång och tillväxt i den neoklassiska teorin.
- Förutsättningen för framgång verkar vara väl fungerande lokala demokratiska institutioner som gör det möjligt att få fram åsikter och synpunkter som är representativa för medborgarna och kan forma beslut som dessa uppfattar legitima. Den vertikala struktur som vi arbetat oss in i, och den ekonomiska rationalitet som präglar vårt närings- och politiska liv, tycks motverka uppkomsten av en sådan legitimitet.

- Den lokala förankringen förutsätter ett medborgerligt engagemang i den gemensamma ekonomin och inte bara egennyttiga resonemang som bygger på att maximera egen vinst på andras bekostnad. Så som vi agerar skapas istället murar och klyftor mellan olika ansvarsområden och skilda budgetar som försvårar förståelsen av vad som är gemensamt.
- Innovationskraft som är en följd av täta inre och lokala nätverk där korsbefrukning av idéer och lösningar uppstår ur de olika interaktioner, möten och gemensamma projekt som man deltar i. Innovationskraft är ett socialt fenomen snarare än ett individuellt. Vi premierar emellertid oftast den individuella förmågan mer än den sociala potentialen.

En annan svensk forskare, Bengt Johannisson – professor i entreprenörskap vid Växjö universitet har i stort samma utgångspunkter. Han pekar på att

- Förmågan att samspela viktigare än hög teknologi
- Socialt kapital viktigare än finansiellt kapital
- Affärskompetens viktigare än formell utbildning
- Nyfikenhet och omsorgsrationalitet viktigare än ekonomisk rationalitet

Anders Malmberg, professor i ekonomisk geografi vid Uppsala Universitet uttrycker samma observationer på följande sätt:

- innovationsförmåga viktigare än kostnadseffektivitet
- denna innovationsförmåga tycks uppstå i samspelet mellan människor
- kontaktfrekvensen verkar vara en viktig ingrediens i uppkomsten av innovationer
- kunskaper om sakförhållanden inom den gemenskap där man verkar är viktigare än nära tillgång till råvaror och en god infrastruktur

Regionalt stöd och småföretagarstöd

Den sammanställning som gjorts av näringsdepartementet och dess olika myndigheter NUTEK och VINNOVA anger kluster och innovationssystem som drivande faktorer för ekonomisk tillväxt och utveckling. Problemet med deras analys är att både kluster och innovationssystem inte är några precisa begrepp.

Uppkomsten av kluster och innovationssystem verkar inte vara den grundläggande orsaken till välstånd och framgång. De verkar istället vara en konsekvens av något annat, exempelvis den faktor X som Brulin beskriver. Det är därför inte kluster som skall skapas utan faktor X som skall förstås och utnyttjas. Faktor X kan emellertid inte förstås utan en nära kontakt med de förhållanden och de mänskliga beslut och prioriteringar som gör att ekonomin skapar klyftor mellan fattiga och rika.

Tillväxt kan inte heller tolkas så enkelt som man gör i de skrifter som produceras av dessa statliga och neoklassiska institutioner. Tillväxt i vår tid handlar inte om att skaffa nya arbetstillfällen, medverka till att existerande företag växer eller skapa småföretag som kan bli stora så som fallet var under den industriella revolutionen. Då kunde innovationer och upptäckter resultera i industrier med ett stort antal anställda. Så är det inte längre. Få nya produkter leder till en så massiv efterfrågan att behovet av arbetskraft ökas drastiskt. I dag tillverkas istället allt fler och mer kvalificerade produkter av allt färre. När svensk industri i dag får order som för ett halvsekel sedan skulle uppfattats som gigantiska så mottas de med en axelryckning. På sin höjd konstaterar man att jobben räddats ytterligare något eller några år.

Grunden för uthållig tillväxt är således inte som förr en ökad innovationskraft även om innovationer fortfarande är viktiga. Vad vi måste förstå är istället något annat. Hur kan dagens nya förutsättningar medverka till att allt fler människor kan hjälpas ur fattigdomsfällan och bli aktiva i det ekonomiska utbytet? Vi måste således bättre förstå faktor X men kanske också en mängd andra okända faktorer. Vi måste förstå vad som ännu inte beskrivs av de existerande modellerna. Vi måste förstå vad som i vår tid kan omvandla existerande mänskliga tillgångar i form av kunskap, småföretagsamhet och/eller social förmåga till en ökad ekonomisk förmåga. Vi står inför en äkta gåta.

Vi vet att X finns, om inte X finns måste den uppfinnas, men vad X egentligen är vet ingen. Här finns bara gissningar och spekulationer. Det är detta X som nu måste utforskas. Det har gjorts många försök. En del är nog bara luftslott. Andra kan vara rimliga gissningar som

tystats ner därför att de strider mot de neoklassiska makthavarnas ambitioner och antaganden. Om en hel del så grälar man.

De som studerat denna fråga är trots allt ense om att det verkar handla om att skapa arenor och mötesplatser. Vi letar således efter nya typer av marknadsplatser, där andra utbyten än de vi tidigare vant oss vid kan äga rum. Vad som där skall göras och vilka mötesformer som kommer att behövas för att återskapa den ekonomiska kraften i svaga regioner vet vi fortfarande inte. Vi måste pröva oss fram. Det enda vi vet är att vi bör akta oss för att alltför mycket styras av den konventionella neoklassiska teorin eftersom en fortsatt tillämpning av denna inte leder till tillväxt utan en allt större skiktning mellan fattiga och rika. De rika blir rikare och de fattiga blir fattigare.

Förändring av de ekonomiska samtalen

Vår utgångspunkt för abonnentmötet i Degerfors 14.4.2002 var således att vi påstod att det ekonomiska samspel som pågår begränsas av de ekonomiska föreställningar och teorier som finns. Vi menar att konventionella samtal osynliggör de faktorer X som skulle kunna medföra den förändring som kan leda till att de fattiga kan hålla de rika stängen. Vi ville tillsammans med deltagarna, och genom samtalet i Degerfors, bättre förstå vilka ekonomiska samband som är önskvärda och konstruktiva och vilka som egentligen är oönskade och destruktiva för en framtida välfärdsutveckling.

Samtalet böljade fram och tillbaka. Vi kunde emellertid tillsammans konstatera att också vårt eget samtal var fångat i de neoklassiska tankemönstren och modellerna. Den neoklassiska logiken var så normal att vi inte ens märkte att den fanns. Allt som bröt mot den betraktades till och med som olagligt. Olagligheter ville ingen av oss ge oss på. För att komma vidare måste vi därför lämna teoretiserandet och ha något konkret och praktiskt att ta fasta på. Vi måste knyta beslut, lösningar, överväganden och tankar till en sakfråga där det skulle vara möjligt att konstatera om och hur de resonemang vi förde ledde oss rätt eller vilse när det gällde tillväxt.

Ett av de teman som valdes för att illustrera sådana konkreta bedömningar och ekonomiska resonemang var upphandlingsprocessen. Upphandling är en fråga om att disponera för regionens innevånare tillgängliga medel på ett klokt sätt så att upphandlingen befrämjar tillväxt i den mening vi här lagt i ordet. Upphandling i denna mening berör både offentliga

och privata verksamheter. Alla är intresserade av och har glädje av regionens tillväxt. Om man vill bidra till att vända den ekonomiska utvecklingen i regionen räcker det inte med att köpa och investera "klokt" enligt konventionella riktlinjer. Man måste våga ifrågasätta sina egna prioriteringar och gemensamt delta i, ta ställning till och omskapa de mönster med vilka tillgängliga ekonomiska medel används och disponeras.

Vi tänker oss inte att inkräkta på det privata eller offentliga handlingsutrymmet. Självklart måste var och en få disponera sina egna resurser, eller de man resurser är satt att förvalta, på det sätt som man själv finner lämpligt och som man kan försvara. Vår hypotes är emellertid att de ställningstaganden som man av hävd gör är styrta av de neoklassiska modellerna. Om man bara följer sitt eget "sunda förnuft" eller konfererar med likasinnade, så kommer man att disponera pengarna/resurserna som man alltid har gjort och förstärka den neoklassiska trenden. Först om man utsätter sina bedömningar för en granskning ur ett tillväxtperspektiv skapas förutsättningar för helt nya resonemang och att de etablerade tankefigurerna bryts. Först om man gemensamt har anledning att på djupet diskutera frågan och därefter pröva alternativa vägar kan de nya insikterna växa fram. För detta behövs något som vi här kallat en kunskapande "Minga" eller en *tillväxtcirkel*.

Genom att kalla till en Minga kring sin aktuella "upphandling", eller någon annan ekonomisk aktivitet man önskar sätta igång, kan man med engagerade medborgare, som är berörda av frågan, få hjälp att utforska, reflektera över, analysera och själv ta ställning till vad som ur regional och tillväxtsynpunkt kan vara det bästa sättet att använda sin ekonomiska förmåga. Samtidigt som man deltar i dessa samtal kommer man att lära sig allt mer om de ekonomiska villkor efter vilka regionen fungerar. Var och en kommer att få ett allt bättre underlag för att fatta för regionen fördelaktiga beslut. Samtalen leder fram till en form av direkt demokrati som kompletterar den representativa demokrati vi är vana vid.

Om kunskapande "Mingas"

Mingas har växt fram i samhällen i Sydamerika med mer direkt demokrati än vi är vana vid här i Europa. Den direkta demokratin har den fördelen att alla är involverade i och har anledning att bry sig om de beslut som fattas och de åtgärder som vidtas. Den medborgerliga kunskapen om det ekonomiska systemet ökas och man får erfarenheter av vad som fungerar och vad som inte fungerar.

I en representativ demokrati försvinner denna möjlighet. Där åligger det representanterna att aktivt knyte an till den lokala kunskapen och forma en ökad förståelse för de lokala processerna. I teorin skall detta fungera. I praktiken är det sällan så. Det verkar som om representanterna, trots goda föresatser, mentalt alltmer avlägsnar sig från de som de representerar. Detta skapar emellertid inga större problem så länge de grundläggande modeller man sedan länge använt är tillämpliga. Man kan då hänvisa till att man fattat kloka ekonomiska beslut som trots allt är i överensstämmelse med den etablerade ekonomiska teorin och andras önskemål. Den representativa demokratin blir emellertid en belastning i samma ögonblick som de etablerade ekonomiska modellerna förlorar sin relevans och man inte längre förstår vad som kan bidra till tillväxt och välfärd. Det är då man måste återgå till den lokala verkligheten och därur dra erfarenheter för att återge den representativa demokratin dess trovärdighet.

När vi föreslår upptagandet av kunskapande ”Mingas”, eller tillväxtcirklar, för att belysa olika konkreta och specifika lokala frågeställningar är det emellertid inte för att återinföra den direkta demokratin. Mingas, eller tillväxtcirklar, är istället en kunskapande aktivitet som syftar till att återskapa kontakten mellan olika ekonomiska aktörer och bidra till att de själva förstår den lokala ekonomins funktionssätt bättre. Först då kan var och ens beslut och åtgärder samordnas på bästa sätt för att förbättra regionens utveckling.

Vårt kunskapsabonnemang som en mingaprinzip

Principen med kunskapande mingas är prövad och etablerad i vårt eget kunskapsabonnemang. Vi menar därför att tillväxt skulle kunna befrämjas av att man i så många regioner, kommuner och samhällen som möjligt bygger upp lokala kunskapsabonnemang med en mingafunktion av den typ vi själva prövat under lång tid.

Modellen är heller inte främmande för Sverige. Den finns redan etablerad i folkrörelsernas studiecirklar. Om dessa cirklar istället behandlar resursfrågor och bidrar till att förverkliga de potentialer som finns i det moderna samhället kommer de att automatiskt inkludera allt fler människor i de ekonomiska aktiviteter som är aktuella. Genom en allt bättre kunskap om det egna samhällets utvecklingsdynamik ges de som deltar ökade insikter i lämpliga kontaktvägar och i olika försörjnings- och affärsmöjligheter. Ju fler av dessa som realiserats desto större blir tillväxten.

Sådana kunskapsabonnemang syftar inte till att i sig skapa nya jobb, nya affärer, nya verksamheter eller bättre ekonomi etc. så som man föreställer sig i VINNOVAs och NUTEKs olika program. Vi räknar istället med att var och en som deltar känner ansvar för att själv göra detta när och om man genom den kunskap som vinnas genom samtalen ser sådana möjligheter. Om och när samtalen utmynnar i konkreta ”vinster” kan de analyseras för att därur dra slutsatser om vilka ekonomiska principer som är rimligare och bättre anpassade till dagens situation än de neoklassiska. Genom att dokumentera och redovisa resultat och erfarenheter kan allt fler dra nytta av arbetet i kunskapsabonnemangen. Tillväxtcirklar blir då inte bara en aktivitet för att skapa tillväxt utan också en forskningsinsats för att förstå och beskriva vad som skapar tillväxt i vår tid.

Arbetsätt i kunskapsabonnemangen

Arbetet sker i form av möten och seminarier som kan ha olika tidsomfattning från några få timmar till flera dagar. Mötena fokuserar på förberedda teman utifrån någon eller några deltagare som uttryckt intresse av att få dessa teman belysta med hjälp av de andra.

Deltagarna är skyldiga att ställa upp och under mötet så gott de kan medverka till att belysa just dessa teman. I den mån så erfordras kan mötena förberedas på olika sätt. Särskilda personer som man tror kan vara till hjälp att belysa ämnet kan bjudas in. I den mån tid och resurser tillåter kan mötet dokumenteras och innehållet på lämpligt sätt spridas till flera.

Abonnemangen bygger på ett frivilligt deltagande. Med detta menas att inga arvoden utgår annat än för projektets administration som kan finansieras kollektivt eller genom subventioner och andra anslag från utomstående intresserade parter. Deltagandet i Mingan sker alltid som privatperson.

Man kan och bör fritt och obundet deltaga i samtalen. Om överenskommelser skall slutas och uppgörelser ordnas så skall detta ske utanför mötet och i andra aktiviteter än de som ordnas inom ramen för kunskapsabonnemanget. Allt beslutsfattande, alla kontakter och alla aktiviteter pågår som vanligt om man inte genom kunskapsabonnemanget finner att de bör förändras.

Deltagande på mötena uppfattas som en frivillig arbetsinsats för hela den gemenskap som man anser sig ingå i. Man bestämmer således själv vilken denna är. Alla som känner sig kallade, är i mån av plats välkomna att deltaga och blir därmed välkomna i gemenskapen.

Abonnemangsmötet i Degerfors 14.4.2002

Samarbetsdynamik AB 020508

Mötet är utan kostnad för de som deltar även om det innefattar gemensamma kostnader för lokal, mat och dryck. Sådana kostnader finansieras av projektets huvudmän och finansiärer. Omfattningen av projektet bestäms således främst av hur stort detta stöd kan bli och i vad mån de aktuella deltagarna, gemenskapen och omvärlden kan och vill bidra med när det gäller finansiering.

En viktig förutsättning för en berikande diskussion är att det ställs autentiska frågor. Det skall således vara frågor som den som kallar till en Minga själv behöver svar på och hjälp med. Frågorna bör ställas för att de skall bli belysta och för att man skall få kraft att forma projekt eller andra insatser inom vars ram det kan bli gjort som man anser behöver bli gjort. Frågorna skall inte ställas för att man tycker att de andra skall lära sig något, utvecklas, aktiveras etc

Finansiering

En vital förutsättning för ett kunskapsabonnemang är frivilligprincipen. Genom att man frivilligt deltar och "bjuder på" sina kunskaper och erfarenheter i samtalets form kommer abonnemanget inte att belastas med kostnader för löner och arvoden för själva kunskapsarbetet. Kunskapsutvecklingen blir därmed dramatiskt mycket billigare än om den skulle bedrivas som en investering på kommersiell bas eller på uppdrag. Den öppna formen gör det möjligt att undvika kunskapsmonopol. Genom att kunskapen växer fram gemensamt utan arvoden finns det ingen anledning att exploatera den genom avgifter och licenser. Den lämpar sig därför för spridning och tillgänglighet. För de direkta kostnader som kan uppstå i samband med möten och informationsspridning, utarbetande av dokumentation etc. så måste emellertid en självkostnadsprincip gälla. Dessa direkta kostnader för kunskapens spridning och nyttjande är emellertid små i förhållande till kravet på att man skall få återbäring på ett "kunskapskapital".

Ölsdalen 20.5.2002

Bengt-Åke Wennberg och Monica Hane